

Педагогічний дискурс, випуск 19, 2015 / Pedagogical Discourse, Volume 19, 2015

(Lessons on Sensor Upbringing with Children of Early Age) / Je. G. Piljugina. – М. : Prosveshhenie, 1983. – 212 p. [in Russian]

14. Сеченов И. М. Рефлексы головного мозга / И. М. Сеченов. – М. : Изд-во АН СССР, 1961. / Sechenov I. M. Refleksy golovnoho mozga (Reflexes of Brain) / I. M. Sechenov. – М. : Izd-vo AN SSSR, 1961. [in Russian]

15. Усова А. П. Педагогика и психология сенсорного развития и воспитания дошкольника / А. П. Усова, А. В. Запорожец. – М. : Знание, 1985. – 620 с. / Usova A. P. Pedagogika i psikhologiya sensorogo razvitija i vospitanija doshkol'nika (Pedagogy and Psychology of Sensor Development and Upbringing of a Preschooler) / A. P. Usova, A. V. Zaporozhec. – М. : Znaniye, 1985. – 620 p. [in Russian]

16. Хрестоматия по возрастной и педагогической психологии / под ред. И. Ильасова, В. Ляудис. – М. : Вече, 1981. – 710 с. / Khrestomatiya po vozrastnoi i pedagogicheskoi psikhologii (Reading-Book on Age and Pedagogical Psychology) / pod red. I. Il'asova, V. Ljaudis. – М. : Veche, 1981. – 710 p. [in Russian]

Дата надходження статті: «20» жовтня 2015 р.

Стаття прийнята до друку: «18» листопада 2015 р.

Рецензенти:

Кузьменко В. – доктор педагогічних наук, професор

Слюсаренко Н. – доктор педагогічних наук, професор

Рощін Ігор – доцент кафедри менеджменту Відокремленого підрозділу «Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв», кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент, e-mail: roshchin80@mail.ru

Roshchin Ihor – assistant professor of the department of management of Separated unit «Mykolaiv branch of Kyiv National University of Culture and Arts», candidate of physical training and sports sciences, assistant professor, e-mail: roshchin80@mail.ru

УДК 371.83 (520)(045)

ОКСАНА СВИСТАК-ЯРОЦЬКА,

здобувач

(Україна, Хмельницький, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія)

OKSANA SVYSTAK-YAROTSKA,

postgraduate student

(Ukraine, Khmelnytskyi, Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy)

Організація діяльності школярів в юнацьких еко-клубах Японії**Promoting School Children's Environmental Activities in Junior Eco-club in Japan**

В статті висвітлено організацію діяльності юнацьких еко-клубів в Японії починаючи від 1995 року – початку здійснення проекту Агенції з навколишнього середовища Японії «Юнацький еко-клуб» як виду неформальної екологічної освіти. Надано оцінку нормативно-правових актів японського уряду про підтримку та значення екологічної освіти в країні. Викладено порядок створення, вибору напрямків, видів та форм роботи еко-клубів, роль координаторів та наставників, порядку матеріального забезпечення діяльності клубів, інформування про проведену еко-клубом роботу та обмін досвідом успішної діяльності між еко-клубами. Відображено участь місцевих органів влади, громадських організацій, окремих громадян в організації вивчення та охорони навколишнього середовища, формуванні в школярів прагнення до участі в природоохоронних заходах, способу життя зі зниженим впливом на довкілля. Визначено шляхи підготовки наставників та залучення волонтерів з досвідом діяльності в галузі охорони природи та освіти для роботи з дітьми в еко-клубах. Відмічено, що робота всіх учасників проекту здійснюється на добровільній основі. Простежено динаміку кількості еко-клубів та їх членів в Японії протягом 20 років.

Ключові слова: юнацький еко-клуб, екологічна освіта, неформальна освіта.

This article is dedicated to promoting activities of Junior Eco-Clubs in Japan since 1995 – the beginning of the Japan Environment Agency's project «Junior Eco Club» as a non-formal environmental education. The support and the role of the environmental education in the Japanese government legal acts are represented. The fostering of children's awareness on environmental issues, building a sustainable society that will have less environmental stress in the 21st century, and providing support for youth who will be responsible for shouldering the next generations as the main purpose of Junior Eco-Club activities are represented. Club registration, choice of directions, types and forms of eco-clubs

activities, the role of coordinators and supporters, logistic support, information about eco-club activities and exchange of success experience between the eco-clubs are shown. Particularly the substances of two main types of environmental activities called «ecological action» and «ecological training» are revealed.

The participation of local governments/ municipalities, NGOs, citizens in the promotion of exploration and conservation of nature environment, the effort to foster students' aspiration to participate in environmental activities and to maintain lifestyles with low environmental impact are reported. The role of Japan Environment Association as the national secretariat for the Junior Eco-Club is shown. The article also emphasizes the necessity the communities and authorities support of the outdoor education in Eco-club activities. The article explains the ways of training supporters, involvement the volunteers with experience in the field of environmental protection and education for children's activity in eco-clubs. The relation between the Junior Eco-club program of the Ministry of the Environment and the Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology is deduced. Voluntary work of all project participants is marked. The dynamics of the number of eco-clubs and their members in Japan for the last 20 years are shown. The importance of close coordination of junior eco-club activities with local schools in the future is mentioned in the article.

Key words: junior eco-club, environmental education, non-formal education.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Роль екологічної освіти як основи для гармонізації життя людини та природи визначена міжнародними угодами про розвиток екологічної освіти, зокрема, Белградською хартією (1975 р.), Тбіліською декларацією (1977 р.), Салонікською декларацією (1997 р.) та головних документах Всесвітніх форумів зі сталого розвитку у «Порядку денному на XXI століття» (1992), Декларації, прийнятій на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку в 2002 році. Документи визначають освіту як головний інструмент для вирішення важливих питань сталого розвитку, зокрема, екологічних проблем, проблем збалансованого використання природних ресурсів [1].

Починаючи з другої половини XX століття проблеми навколишнього середовища та шляхи їх вирішення у центрі уваги уряду та громадськості Японії. В 1993 р. в країні було прийнято Закон про навколишнє середовище, який визначає основні принципи збереження навколишнього середовища: забезпечення сприятливої екології для майбутнього; створення суспільства, яке має стабільний розвиток та знижений рівень впливу на довкілля; уточнює обов'язки національних та місцевих органів влади, корпорацій та осіб щодо збереження навколишнього середовища; надає великого значення розумінню громадянами впливу людської діяльності на природні процеси, взаємозв'язку людини і навколишнього середовища, вихованню чутливості до природи. На основі Основного Закону про довкілля в грудні 1994 р. був прийнятий Базовий план щодо навколишнього середовища, який визначає розвиток екологічної освіти та навчання: «Всебічна освіта щодо довкілля не може здійснюватись лише простою передачею знань та фактів. Щоб отримати справжнє розуміння навколишнього середовища, потрібно виховувати чутливість до природи, надавати можливість відчувати зв'язок між життям людини та природою». Результатом спільного проекту Міністерства навколишнього середовища та Міністерства освіти, культури, спорту, науки та технологій було прийняття в 2003 році Закону про сприяння екологічній освіті. Основною метою Закону про сприяння екологічній освіті є обумовлення необхідності розвитку екологічної освіти для створення суспільства з здоровим довкіллям і стабільним рівнем економічного розвитку, що має низький вплив на навколишнє середовище («суспільство сталого розвитку»).

Згідно документів, робота по збереженню навколишнього середовища та здійсненню екологічної освіти не повинна обмежуватись тільки шкільною освітою, а, в залежності від ситуації, проводитись на робочих місцях, в сім'ях, громаді тощо. У здійсненні екологічної освіти японських школярів помітну роль відіграє позашкільна та неформальна освіта з наголосом на практичній діяльності в природі, організована Міністерством навколишнього середовища, неурядовими організаціями з охорони навколишнього середовища в національних парках, бібліотеках, зоопарках, музеях.

Досягнення та результативність неформальної екологічної освіти в Японії визнані та відзначені на Міжнародних форумах. 5 червня 1999 р. проект «Юнацький еко-клуб» Японії отримав нагороду ООН «Глобальна нагорода 500», яка призначається організаціям та окремим особам за досягнення в збереженні навколишнього середовища. Визначальними причинами отримання нагороди було те, що проект заохочує дітей висувати ініціативи та самим втілювати їх у життя, а також сприяє залученню місцевої громади у справу вивчення та збереження природи [2].

З огляду на те, що організація діяльності, пов'язаної з спостереженням, дослідженням та охороною навколишнього середовища, озброєння знаннями про навколишнє середовище для усвідомлення нерозривного зв'язку кожної людини і всього людства з природним середовищем, усвідомлення дітьми власної причетності та відповідальності за забруднення природи,

формування способу життя з мінімальним впливом на довкілля для гармонізації відносин між людиною та природою належать до основних освітніх ініціатив у напрямку формування екологічної свідомості школярів та є визначальними в роботі юнацьких еко-клубів, досвід організації екологічної діяльності школярів в юнацьких еко-клубах як форма неформальної екологічної освіти заслуговує на вивчення та впровадження в педагогічну практику інших країн.

Аналіз досліджень і публікацій... Питання екологічного виховання в позашкільній освіті висвітлені в науково-педагогічних дослідженнях А.Макаренка, В.Сухомлинського, К.Ушинського, А.Захлебного, І.Суравеґіної, сучасних українських педагогів В.Вербицького, В.Пустовіта, Т.Суцєнко та інших.

Психолого-педагогічні основи формування знань, умінь і навичок взаємодії з навколишнім середовищем описано у працях Л.Виготського, С.Глазичова, С.Дерябо, Д.Ельконіна, О.Киричука, О.Леонтьєва, Г.Прошанського, В.Роменця, С.Рубінштейна, А.Сидельковського, І.Суравеґіної, В.Ясвіна та ін.

Особливості позакласної та позашкільної екологічної освіти аналізували японські дослідники М.Такахасі (M.Takahashi), М.Йошізумі (M.Yoshizumi), українські В.Червонецький, Г.Пустовіт, Г.Марченко, Я.Полякова та ін.

Формулювання цілей статті... Мета статті – висвітлити організацію роботи юнацьких еко-клубів в Японії, розкрити роль еко-клубів для екологічної освіти школярів.

Виклад основного матеріалу... Створення програми діяльності юнацьких еко-клубів було ініційовано Агенцією з навколишнього середовища (з 2001 р. – Міністерство навколишнього середовища Японії) в 1995 р. з метою сприяння обізнаності дітей про навколишнє середовище та підвищенню інтересу до збереження довкілля, підтримки в дітях почуття відповідальності за наступне покоління, формування прагнення висувати ініціативи у вивченні місцевого та глобального середовища, здійснювати конкретні та конструктивні заходи та дії. Еко-клуби є загальнонаціональною добровільною «зеленою» діяльністю. Мережа охоплює більше, ніж 100 000 учнів початкової та середньої школи, які добровільно беруть участь в охороні навколишнього середовища та освітній діяльності по всій Японії. Мережа еко-клубів сприяє формуванню екологічно чистого способу життя, допомагає підвищенню екологічної інформованості серед молоді в рамках заходів по досягненню суспільства сталого розвитку. [3]

Динаміка кількості еко-клубів в Японії та кількості дітей, що беруть участь у проєкті в Японії відображена в таблиці 1. [4]

Таблиця 1

Рік	Кількість клубів	Кількість учасників
1995	1862	28 435
1996	2921	44 681
1997	3508	54 516
1998	3987	64 000
1999	4238	70 561
2000	4262	75 308
2001	4160	75 244
2002	3993	77 417
2003	4323	82 299
2004	4183	83 156
2005	4014	110 236
2006	4819	137 532
2007	4216	167 466
2008	4126	184 710
2009	3664	179 488
2010	3223	173 059
2011	3313	148 919
2012	2369	117 792
2013	1938	97308
2014	2020	101572
2015 (на 2 лютого)	2158	101835

Асоціація з навколишнього середовища, некомерційна організація, створена Міністерством навколишнього середовища в якості національного секретаріату по організації програм діяльності клубів, разом з представниками Міністерства навколишнього середовища, педагогами, працівниками місцевих органів влади здійснює планування та надає консультації еко-клубам,

здійснює підготовку координаторів, організацію програм обміну та співпрацю з іншими установами, зокрема, з Департаментом освіти, підтримку зв'язку координаторів з Міністерством навколишнього середовища, місцевими органами влади. Координатори – працівники місцевих органів влади, відповідальні за діяльність еко-клубів, забезпечують матеріально-технічну підтримку у співпраці з керівниками – наставниками еко-клубів. Наставник, який обов'язково має бути в кожному клубі, надає консультації та поради щодо діяльності дітей, виконує канцелярську роботу, яка включає розподіл спорядження – путівників, бейджів, печаток та бюлетенів з Національного секретаріату еко-клубів. «Путівник членів клубу» містить рекомендації до роботи, інформацію про теми діяльності протягом року, програми природоохоронної діяльності.

Діяльність клубу здебільшого відбувається на локальному рівні і наставниками є батьки, вчителі, члени місцевих органів, громадяни, які підтримують діяльність дітей в клубах та громадських групах. Для наставників проводяться навчальні семінари, зокрема з приводу реєстрації, ведення канцелярської роботи, вербування та розповсюдження спорядження для членів клубу. Підтримка з боку місцевих органів влади, які тісно співпрацюють з громадянами та дітьми, робить програму успішною, дає можливість досягнути основної мети юнацьких еко-клубів – підвищити екологічну грамотність дітей в регіонах та підтримати їх в здійсненні природоохоронної діяльності.

Еко-клуби складаються з груп учнів початкової та молодшої середньої школи від 3 до 20 чоловік віком від 6 до 15 років, які виявляють інтерес до охорони навколишнього середовища. Робота групи спрямована на практичну діяльність. Керівники допомагають створити групи, дають дітям поради щодо діяльності, узгоджують з секретаріатом питання потреб та інтересів учнів, а діти грають провідну роль у виборі напрямків діяльності. Кожний клуб реєструється разом з списком членів клубу в місцевому секретаріаті при муніципалітеті або в Національному секретаріаті еко-клубів. На кожному адміністративному рівні секретаріати несуть відповідальність за здійснення екологічної освіти в рамках клубу на місцевому рівні, за зв'язок з Національним секретаріатом. Агенція по навколишньому середовищу (з 2001 р. – Міністерство з навколишнього середовища) готує національний перелік (реєстр) членів клубу. Кожен клуб має страховку, яка відшкодовує збитки у зв'язку з помилками, допущеними керівниками або членами клубу. Період реєстрації – 1 рік згідно з академічним календарем школи. Наприкінці кожного навчального року члени клубу можуть відновити реєстрацію ще на один рік, якщо в них є бажання працювати далі. Кожен клуб може розпочати діяльність в будь-який момент протягом року [3].

Спрямування діяльності клубу добровільно вирішується його членами. Після того, як діти сформували групу, в першу чергу вони обговорюють і вирішують власні цілі та діяльність на рік. Це може бути експериментальне дослідження відходів (сміття), вивчення водної флори та фауни, природи та природної історії, вивчення груп комах, диких рослин, нанесення на карту ареалу їх проживання та міграції, видання газети про місцеве навколишнє середовище тощо. Для того, щоб клубна діяльність була просвітницькою та узгодженою, клуби повинні прийняти загальні рамки навчальної діяльності згідно проекту національного секретаріату. Діяльність клубу відображається на сторінці Інтернет-сайту Асоціації з навколишнього середовища Японії [5].

Для діяльності дітей в клубі необхідно 2-3 години на тиждень в залежності від школи. Екологічна діяльність дітей в еко-клубах буває двох типів: комплекс добровільних заходів під назвою «Екологічна акція» та заходи під назвою «Екологічне навчання». Екологічні акції є головними в діяльності юнацьких еко-клубів. Діяльність з екологічного навчання пропонується Національним секретаріатом юнацьких еко-клубів як національна програма для дітей. «Зв'язок з природою», «зв'язок між людьми», «зв'язок з нашим містом» – є ключовими словами програми. Екологічне навчання в рамках діяльності клубу дає можливість дітям замислитись про власний спосіб життя і розвиває «екологічний шлях» міркувань. Перелік тем та матеріали для екологічного навчання також пропонується на сторінці Інтернет-сайту Національного секретаріату юнацьких еко-клубів, серед яких, зокрема, «Як ми сприймаємо оточуючий світ», «Зв'язок між життям дерев і інших істот», «Що таке глобальне потепління», «Вивчаємо сміття на кухні», «Наше щасливе місто» тощо. Кожний член клубу, який бере участь в екологічних акціях або екологічному навчанні протягом всього року, отримує Сертифікат «Дослідник Землі», протягом трьох років – срібний значок, протягом шести років – золотий значок «Дослідника Землі».

Обмін та розповсюдження інформації про діяльність здійснюється на національному рівні. Щорічно організовуються національні та регіональні програм обміну, збори, де групи обмінюються інформацією, що допомагає знайти нові шляхи екологічної діяльності. Досвідом та досягненнями еко-клуби також діляться шляхом висвітлення в інформаційному бюлетені, що виходить раз на два місяці, в стінгазетах, які приймаються на національний конкурс на початку жовтня, а результати відбору оголошуються в кінці січня.

Міністерство охорони навколишнього середовища і національний секретаріат надають

інформацію з приводу здійснення екологічної освіти, організовують конференції в префектурах, семінари для працівників, що здійснюють роботу еко-клубів, публікують інформаційний бюлетень. В 1997 році Міністерство охорони навколишнього середовища та національний секретаріат створили положення про наставника для заохочення експертів для участі в діяльності юнацьких еко-клубів [3].

В 2001 р. була створена група підтримки юнацьких еко-клубів – реєстр волонтерів з досвідом діяльності в галузі охорони природи та освіти. На прохання клубів вони дають поради щодо діяльності. Ця система сприяє залученню місцевого населення та недержавних організацій до підвищення рівня позакласних програм [6].

Японія сприяє розповсюдженню та обміну досвідом роботи еко-клубів з іншими країнами. Зокрема, в січні 1998 р. в Японії відбулась II Азіатська Конференція юнацьких еко-клубів, в якій взяли участь представники державних та громадських організацій з Китаю, Японії, Кореї, Малайзії, Непалу, Пакистану, Філіппін, Сінгапуру, Шрі-Ланки, Таїланду. Японія представила досвід роботи еко-клубів, систему заходів Інституту екологічних стратегій (IGES), програму спільного проекту Японії та США, спрямованих на заохочення всіх верств населення, в тому числі дітей, брати участь на добровільній основі в діяльності по збереженню природи. В результаті обговорення питань та проблем юнацьких еко-клубів, учасниками конференції були запропоновані наступні напрямки роботи: підвищення рівня обізнаності громадян, створення відповідних установ, підвищення ролі засобів інформації, подальше використання мережі Інтернет, поліпшення координації між державними установами, урядовими та неурядовими організаціями, університетами, науково-дослідницькими установами, повне використання місцевих ресурсів, міжнародний обмін інформацією та досвідом, підготовка тренерів, наставників, лідерів серед молоді, розвиток інноваційних способів створення матеріального фонду, розробка книг «легкого розуміння» екологічних текстів, путівників для дітей, використання простих наборів інструментів для демонстрації дітям, розробка стратегій по розробці ефективності програм, знайомство з успішними заходами в справі охорони навколишнього середовища, розповсюдження досвіду роботи японських еко-клубів [7].

В процесі діяльності еко-клубів в Японії проявили себе деякі проблемні питання. Юнацькі еко-клуби – програма Міністерства навколишнього середовища. Міністерство освіти, культури, спорту, науки та технологій досі не бере участь у програмі. Рівень співпраці між міністерствами обмежений і потребує подальших змін. У майбутньому кожен еко-клуб повинен мати тісний зв'язок з школою, тому що школи працюють незалежно від місцевих громад.

Вивчення організації роботи юнацьких еко-клубів в Японії дозволяє зазначити головні її особливості, що заслуговують на увагу міжнародної освітньої спільноти та впровадження в систему екологічної освіти України:

1. Ефективність позашкільної діяльності, яка підтримується співпрацею національного/регіонального секретаріату, координатора, наставника, групою підтримки юнацьких еко-клубів.

2. Участь всіх (окрім шкіл – місцева громадськість, органи влади) зацікавлених сторін для залучення недержавних ресурсів та підвищення освітнього впливу діяльності.

3. Практика еко-клубів ініціюється природоохоронними органами, та, не зважаючи на те, що діяльність клубів пов'язана з шкільною освітою, належить до неформальної освіти; на діяльність не впливає перевантажений розклад і рамки підготовки до шкільних іспитів. Таким чином, діяльність спрямована на досягнення освітніх цілей охорони навколишнього середовища.

4. Підтримка та наголошення на добровільності діяльності та участі дітей та дорослих, увага до вирішення місцевих проблем навколишнього середовища. Цей тип неформальної освіти спроможний враховувати місцеві ініціативи та особливості, чого важко досягти в формальній освіті [6].

Висновки... Японське суспільство характеризується увагою до здійснення екологічної освіти в країні як основи для створення суспільства сталого розвитку. Закони та інші нормативно-правові акти щодо екологічної освіти визначають важливість неформальної екологічної освіти - екологічна освіта не обмежується стінами школи, а повинна здійснюватись в громадських організаціях, сім'ях. Результативність організації роботи школярів в юнацьких еко-клубах, спрямована на прищеплення дітям почуття відповідальності за наступні покоління, заохочення до добровільних дій по збереженню навколишнього середовища, співпрацю громадян з учасниками еко-клубів у справі збереження природи заслуговує на увагу педагогів інших країн та передбачає подальший педагогічний пошук в галузі неформальної екологічної освіти.

Список використаних джерел і літератури / References:

1. Освіта для сталого розвитку. Національна доповідь за 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dea.gov.ua/chapter/osvita_dlya_stalogo_rozvitku_nacional4na_dopovid4_skorocheno / *Osvita dlia staloho rozvytku. Natsionalna dopovid' za 2012 rik. [Elektronnyy resurs]. (Education for Constant Development) – Rezhym dostupu: http://dea.gov.ua/chapter/osvita_dlya_stalogo_rozvitku_nacional4na_dopovid4_skorocheno [in Ukrainian]*
2. Junior Eco-Club Wins Global 500 Award [Електронний ресурс]: Kids WEB Japan. – Режим доступу: <http://intranet.puhinui.school.nz/Topics/AsianCountries/KidsworldJapan/ecokids/clubs/g500.html> / Junior Eco-Club Wins Global 500 Award [Elektronnyy resurs]: Kids WEB Japan. - Rezhym dostupu: <http://intranet.puhinui.school.nz/Topics/AsianCountries/KidsworldJapan/ecokids/clubs/g500.html> [in English]
3. Masahiro Takahashi Junior Eco-Club Research Associate, Environmental Education Project, Institute for Global Environmental Strategy (IGES) Режим доступу до документу: <http://pub.iges.or.jp/modules/envirolib/upload/1520/attach/Japan.pdf> / Masahiro Takahashi Junior Eco-Club Research Associate, Environmental Education Project, Institute for Global Environmental Strategy (IGES) Rezhym dostupu do dokumentu: <http://pub.iges.or.jp/modules/envirolib/upload/1520/attach/Japan.pdf> [in English]
4. Кількість еко-клубів та членів еко-клубів в Японії по роках [Електронний ресурс]: Дитячі еко-клуби / Асоціація з навколишнього середовища Японії. – Режим доступу: http://www.j-ecoclub.jp/common/files/number_past_h25.pdf / . Kilkist' eko-klubiv ta chleniv eko-klubiv v Yaponii po rokah. (Number of Eco-Clubs and Members of Eco-Clubs in Japan by the Years) [Elektronnyy resurs]: Dytiachi eko-kluby / Asotsiatsiia z navkolyshn'oho seredovyshcha Yaponii. – Rezhym dostupu: http://www.j-ecoclub.jp/common/files/number_past_h25.pdf [in Ukrainian]
5. Дитячий еко-клуб [Електронний ресурс]: Асоціація з навколишнього середовища Японії – Режим доступу: <http://www.j-ecoclub.jp/ecoreport/list.php> / Dytiachyy eko-klub [Elektronnyy resurs]: Asotsiatsiia z navkolyshn'oho seredovyshcha Yaponii (Eco-Club for Children)- Rezhym dostupu: <http://www.j-ecoclub.jp/ecoreport/list.php> [in Ukrainian]
6. Promoting Extra-curricular Learning Through Junior Eco-Clubs: Asia-Pacific Environmental Innovation Strategies (APEIS), Research on Innovative and Strategic Policy Options (RISPO)/ – Режим доступу до документу: <http://pub.iges.or.jp/contents/APEIS/RISPO/inventory/db/pdf/0119.pdf> / Promoting Extra-curricular Learning Through Junior Eco-Clubs: Asia-Pacific Environmental Innovation Strategies (APEIS), Research on Innovative and Strategic Policy Options (RISPO)/ - Rezhym dostupu do dokumentu: <http://pub.iges.or.jp/contents/APEIS/RISPO/inventory/db/pdf/0119.pdf> [in English]
7. The 2nd Junior Eco-Club Asia Conference, Meeting of Governmental Officials/NGOs [Електронний ресурс]: Ministry of the Environment/ – Режим доступу: <http://www.env.go.jp/en/policy/edu/junior/summary2.html> / The 2nd Junior Eco-Club Asia Conference, Meeting of Governmental Officials/NGOs [Elektronnyy resurs]: Ministry of the Environment/ – Rezhym dostupu: <http://www.env.go.jp/en/policy/edu/junior/summary2.html> [in English]

Дата надходження статті: «12» жовтня 2015 р.

Стаття прийнята до друку: «28» жовтня 2015 р.

Рецензенти:

Вихрущ В. – доктор педагогічних наук, професор
Завгородня Т. – доктор педагогічних наук, професор

Оксана Свистак-Яроцька – здобувач Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, e-mail: oksanasvystak@gmail.com

Oksana Svystak-Yarotska – postgraduate student Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy, e-mail: oksanasvystak@gmail.com